

Utbildningskonceptet Trygghet & Studiero

- Elevers sociala samvaro som förbättringsarbete -

Erbjuder teoretiska och praktiska verktyg i syfte att främja trygghet och studiero.

Utbildningskonceptet
Trygghet & Studiero

Utbildningskonceptet Trygghet & Studiero

Föreläsningar (teori)

1. Pedagogers uppdrag och centrala begrepp.
2. Elevers sociala samvaro & professionalitet.
3. Elevers begränsade handlingsutrymme och vuxnas möjlighet att förbättra det.

Efter varje föreläsning ges diskussionsuppgifter där teori kopplas till egna praktiken.

Kartläggning av skolklass (praktik)

4. Operativt arbete: kartläggning med hjälp av metoden *sociografisk inventering*.
5. Analys på individ- gruppnivå.
6. Förbättringsinsatser på individ- gruppnivå i 11 steg.

Trygghet och studiero

– en första inventering

Identifiera platser/situationer på din skola där det är viktigt att all personal agerar med ett gemensamt förhållningssätt i praktiken.

Elever behöver handledas

”De sociala erfarenheter skolan erbjuder eleverna sätter spår i barns och ungdomars värdemässiga utveckling, men eleverna kan inte förväntas klara samarbetssvårigheter som konkurrens och konflikter utan handledning av sina lärare.”

Gunnel Colnerud & Robert Thornberg (2003)

Överenskommelser kan brytas

”Olika former av social påverkan kan få elever att bryta mot de etiska normer och värden som de har införlivat och tror på. Att elever på ett intellektuellt sätt kan uppvisa beundransvärda färdigheter i att resonera moraliskt eller prosocialt är ingen garanti för att de i det sociala vardagslivet i och utanför skolan handlar därefter. Att elever i vissa sociala situationer handlar prosocialt eller moraliskt ansvarsfullt behöver inte heller betyda att de gör det i andra sociala situationer.”

Robert Thornberg (2006, s. 268)

Framgångsfaktorer

vid arbetet mot mobbning och kränkande handlingar

- Systematik
- Hela skolan-ansats - samsyn
- Utbildad/kompetent personal
- Skolklimat
- Elevers delaktighet

För att nå framgång i antimobbningsarbetet krävs bland annat aktivt engagerade individer och resurser av olika slag, som kompetent personal, organisatorisk stabilitet och en personalgrupp som drar åt samma håll.

(Skolverket 2011, s.13)

En studie - tre teoretiska förklaringar

- Björn Erikssons (2001) sociologiska teori om mobbning
- Sociografisk inventering – en kartläggningsmetod
- Teorin: "Kattens jakt på mössen"

Tre beröringspunkter utifrån ett normkritiskt perspektiv

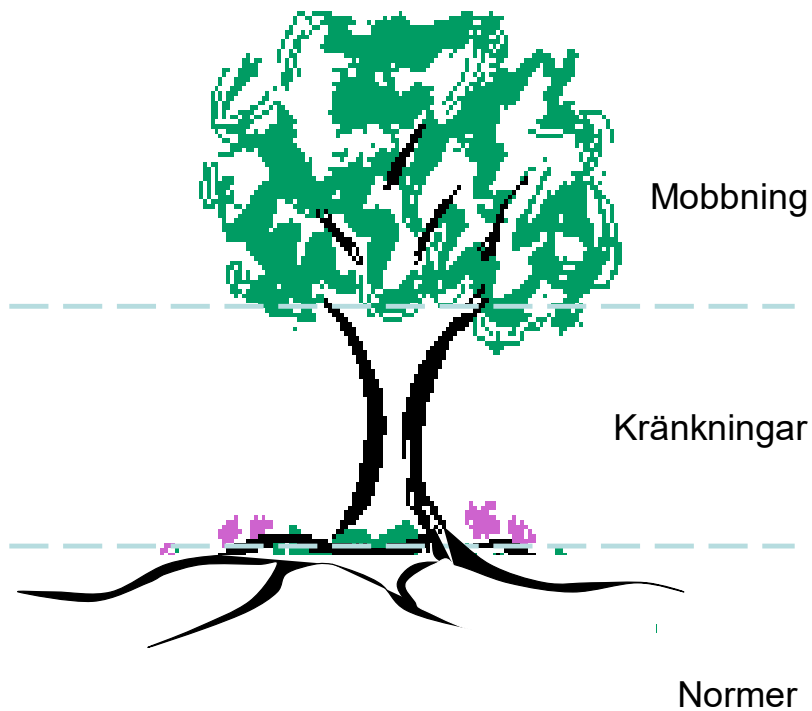
Elev – elevrelationer

Elev – vuxenrelationer

Vuxen – vuxenrelationer

Normer → Kränkande handlingar → Mobbning

Positiva normer som bidrar till en bra lärmiljö

- Man lyssnar färdigt på den som talar
- Man låter alla andra komma till tals
- Man tolererar även synpunkter man inte själv gillar
- Man samarbetar med alla (andra) elever
- Man hjälper alla (andra) elever

Med hjälp av kartläggningsmetoden *Sociografisk inventering* kan positiva normer antingen identifieras eller "lysa med sin frånvaro".

Observationsschema – positiva normer som bidrar till en bra lärmiljö

Barnets/ elevens namn	Lyssnar färdigt på den som talar	Låter alla andra komma till tals	Tolererar även synpunkter man inte själv gillar	Samarbetar med alla (andra) barn/elever	Hjälper alla (andra) barn/elever	Övrigt

Diskussionsfråga nr. 1

Gällande normer i en skolklass kan antingen vara positiva eller negativa.

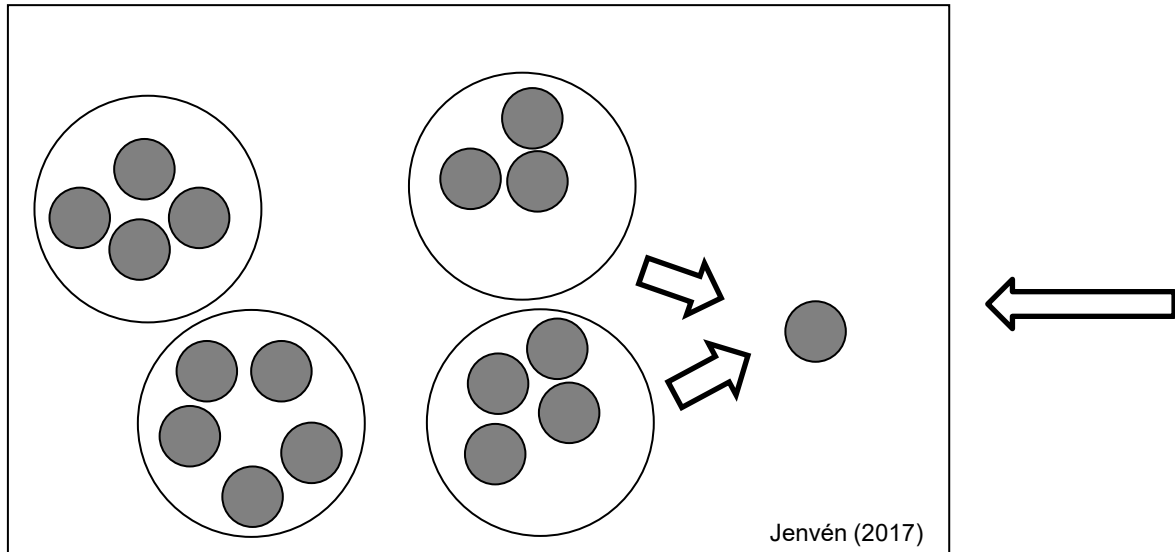
Exempel på positiva normer som bidrar till en god lärmiljö:

- man lyssnar färdigt på den som talar
- man låter alla andra komma till tals
- man tolererar även synpunkter man inte själv gillar
- man samarbetar med alla (andra) elever
- man hjälper alla (andra) elever

Hur kan jag som pedagog gestalta normerna tillsammans med mina kolleger (rollmodell) så att eleverna kan ta efter vårt förhållningssätt? I vilka situationer kan normerna gestaltas av oss vuxna? Hur kan vi vuxna handleda varandra (lärande organisation)?

Hur kan jag som pedagog handleda eleverna så att de kan följa de positiva normerna?

En skolklass som ett tvingande system

Administrativt system: klassen

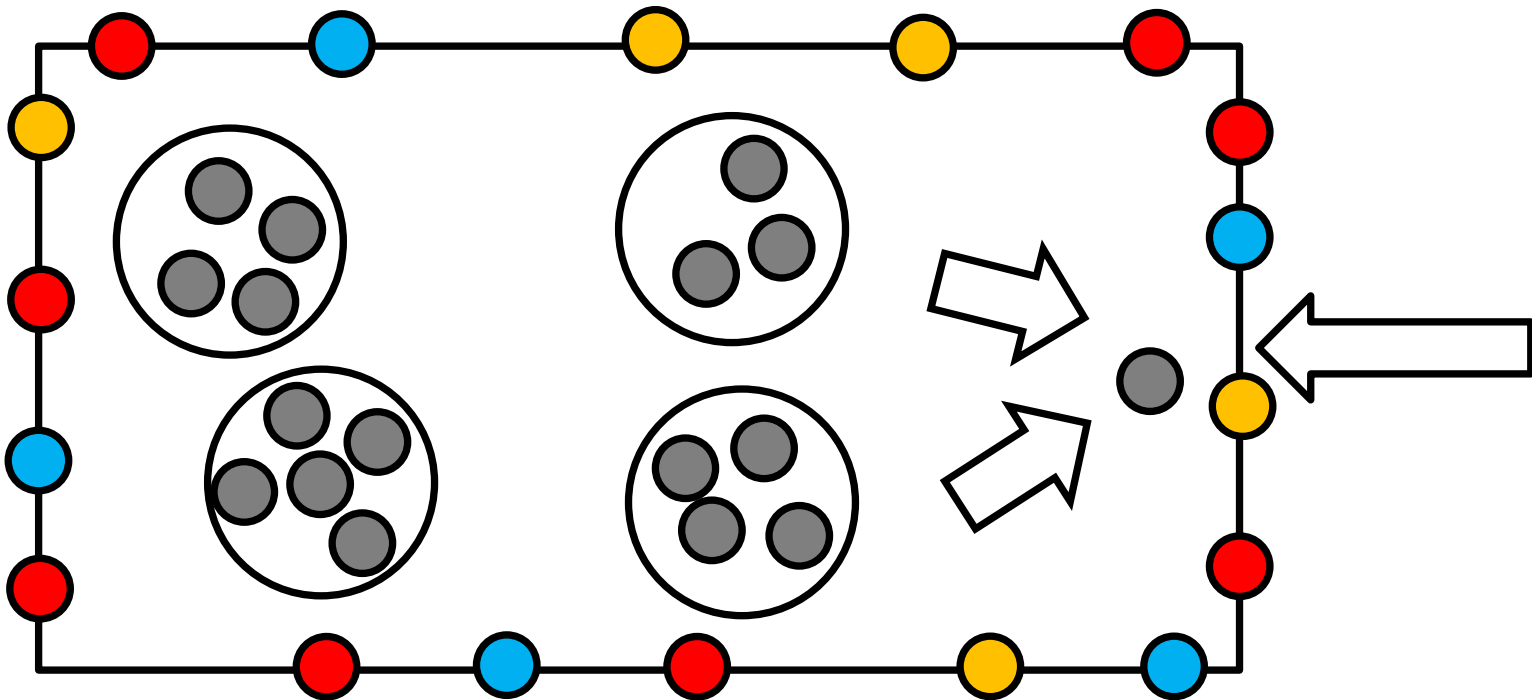

Socialt system av grupper/undergrupper

Elev

En skolklass som ett tvingande system

Inventering av oönskade handlingar på lektioner

Barnets/ elevens namn	Pratar om annat i syfte att störa lektionen	Pratar rakt ut	Öppna protester, klaga, kritisera, sucka, stöna	Kastar sudd eller dylikt	Går omkring/ går ut från lektionen	Mobil	Övrigt

TRE ENKLA REGLER

Diskussionsfråga nr. 2

Diskutera på vilket sätt dessa tre regler för social samvaro kan appliceras i kollegiet på din arbetsplats.

Tre enkla regler

1. Alla får alltid vara med i gemenskapen – det finns plats för alla.
2. Inget barn/elev bestämmer över något annat barn/elev.
3. Om någon säger stopp eller sluta så måste man omedelbart sluta!

Dessa regler främjar en på alla sätt trygg lärmiljö.

Jenvén (2016)

Exkludering – en form av kränkning

Komplext och svårt

Exempel:

En flicka upplever att hon inte får vara med. Känner sig utesluten.

Vilket är skolans ansvar?

Här ställs två principer mot varandra:

- Rätten att få vara med.
- Rätten att få välja bort.

Vilken princip ska vara överordnad i skolan?

Kan skolan hävda den ena eller andra principen?

I så fall, hur?

Elevperspektiv på våld, trakasserier & kränkningar - *Intervjustudie med elever i åk 9*

Tre teman:

- **Skojbråk mellan pojkar** – verbal tuff jargong som även kan ta sig uttryck i form av knuffar och hårda knytnävsslag.
- **Sexuella trakasserier mot flickor** – kan vara svåra att konfrontera, t.ex när en kille skriker ”hora” till en grupp flickor som inte förstår till vem det är adresserat.
- **Vardagsrasism mot elever med utländsk bakgrund** – Eleverna som uttrycker rasistiska åsikter beskriver en tydlig vi och dom-syn.

Diskussionsfråga nr. 3

Elevperspektiv på våld, trakasserier & kränkningar - Intervjustudie med elever i åk 9

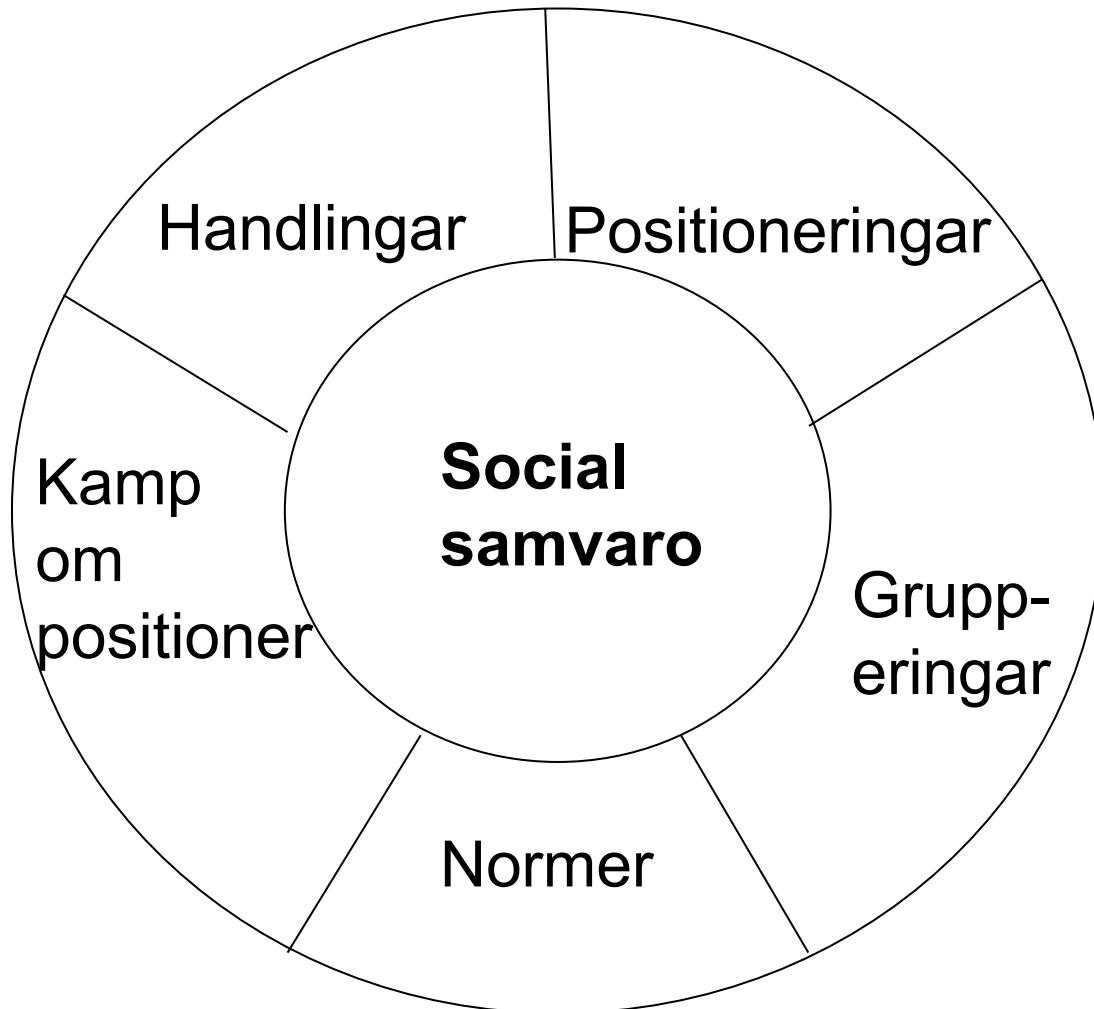
Tre teman:

- **Skojbråk mellan pojkar** – verbal tuff jargong som även kan ta sig uttryck i form av knuffar och hårda knytnävsslag.
- **Sexuella trakasserier mot flickor** – kan vara svåra att konfrontera, t.ex när en kille skriker "hora" till en grupp flickor som inte förstår till vem det är adresserat.
- **Vardagsrasism mot elever med utländsk bakgrund** – Eleverna som uttrycker rasistiska åsikter beskriver en tydlig vi och dom-syn.

Ungdomar, utsatthet och skola. Elevperspektiv på våld, trakasserier och kränkningar. Ylva Odenbring (2020)

Kan ni se dessa typer av nedsättande handlingar i era verksamheter? Hur handleder ni aktörerna? Hur kan ni ytterligare systematisera era insatser för att förhindra ovan beskrivna nedsättande handlingar?

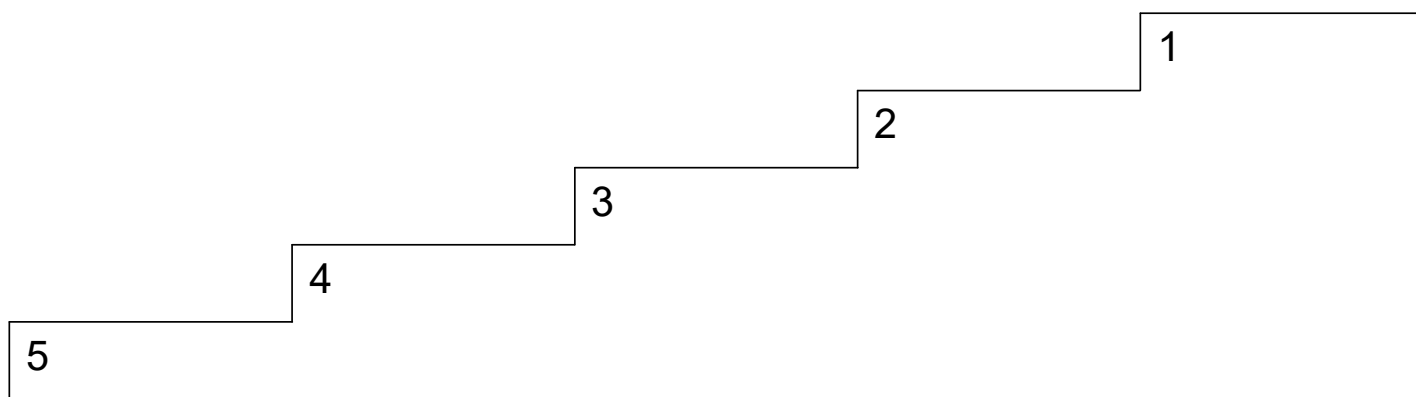
Social samvaro och dess komponenter

”Hur ni har det tillsammans i klassen”

Översta steget (Nivå 1): Hög position
Nedersta steget (Nivå 5): Låg position

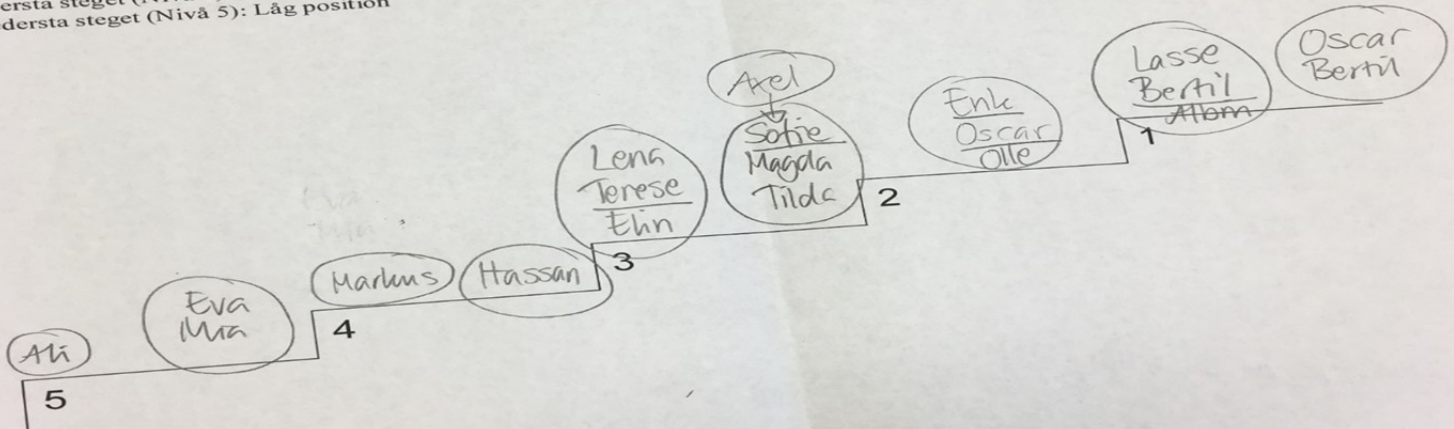
Grupperingar

"Hur ni har det tillsammans i klassen"

Översta steget (Nivå 1): Hög position
Nedersta steget (Nivå 5): Låg position

Grupperingar

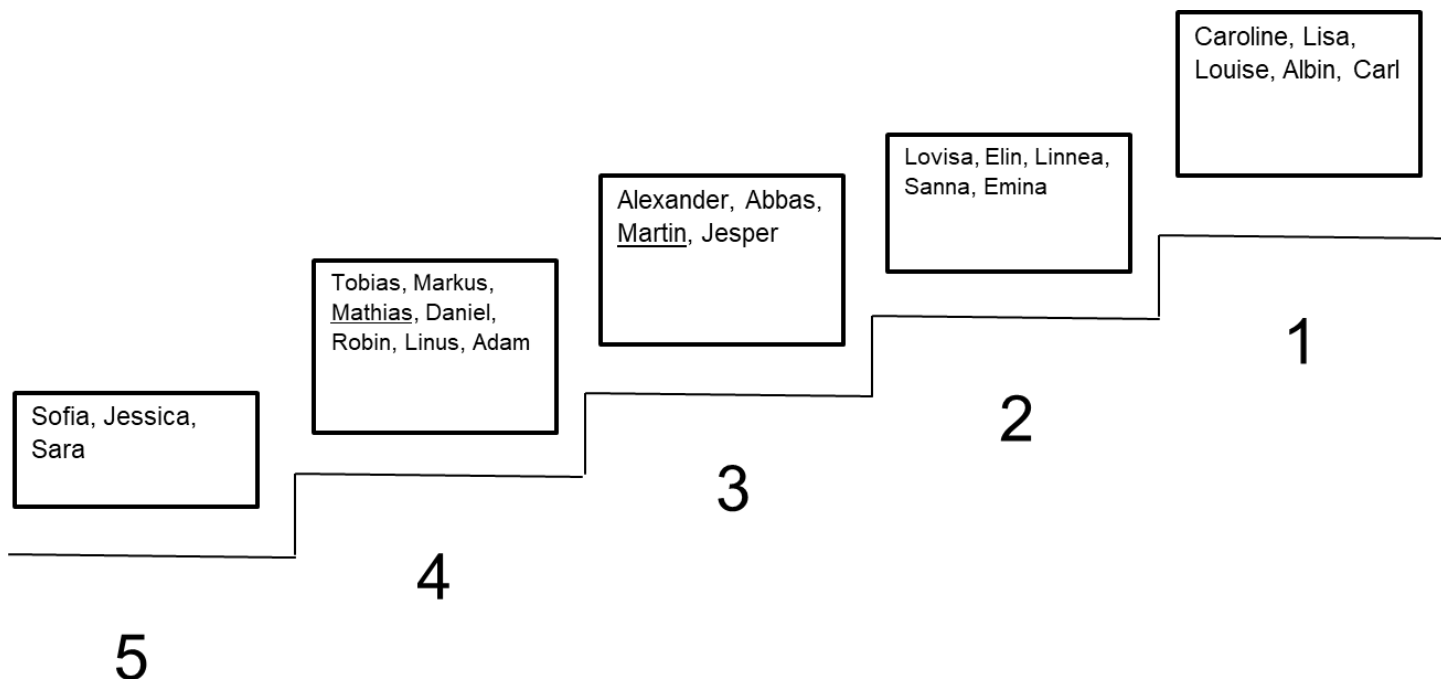

Årskurs 3 Frösvemodellen

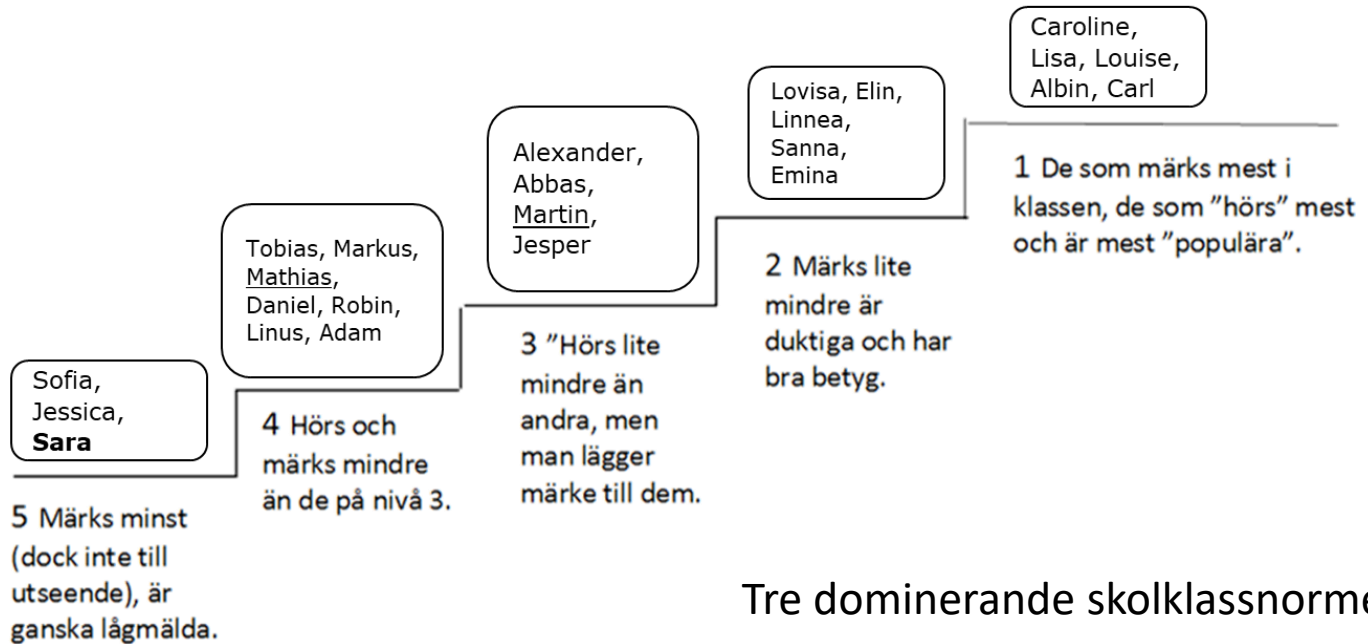

Eleven Saras bild av skolklassens grupperingar

Eleven Saras bild av skolklassens hierarki

Tre dominerande skolklassnormer:

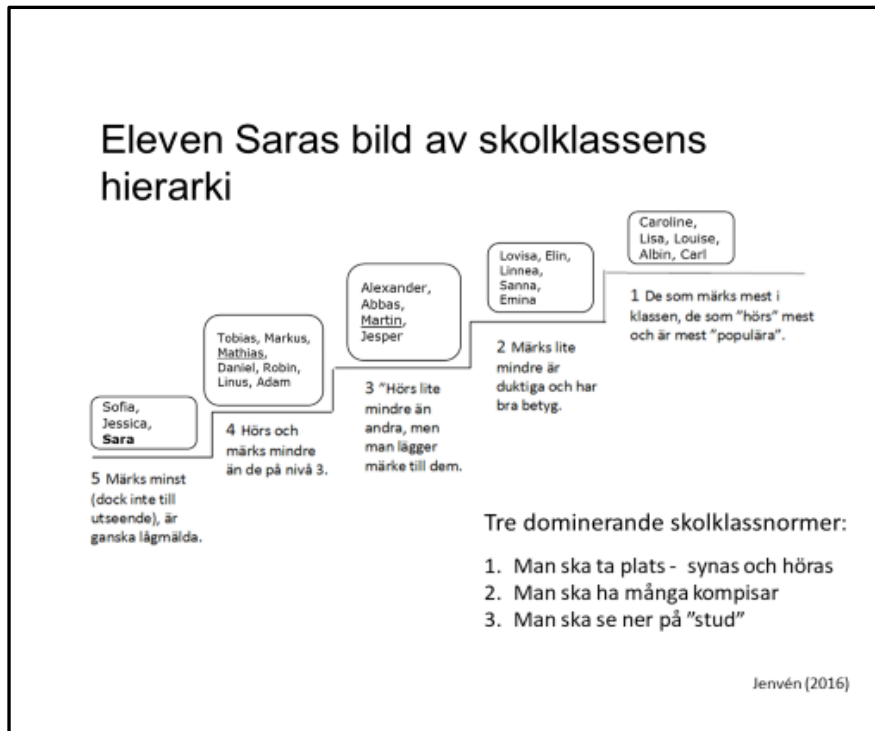
1. Man ska ta plats - synas och höras
2. Man ska ha många kompisar
3. Man ska se ner på "stud"

Exempel på problematiska skolklasskulturer

- Antipluggkultur
- Antiauktoritetskultur
- Minsta ansträngningens kultur
- Hemlighetskultur (Man ska inte skvallra)
- Tystnadens kultur

Normkulturerna bidrar till en undermålig lärmiljö och kan få till konsekvens att elever kan välja att underprestera för att inte riskera att utsättas för kränkningar.

Diskussionsfråga nr. 4

Fundera över och diskutera var ni själva befann er i skolklassens hierarki och om ni kan förstå varför.

Fundera också på om och i så fall hur detta haft betydelse senare i livet såväl privat som jobbmässigt.

Elever anser att de inte *vill* eller inte *kan* hjälpa de utsatta på grund av:

- Rädsla att mista sina kamrater i gruppen
- Rädsla att bryta mot gruppnormerna
- Risken att förlora sin position i gruppen
- Tidigare negativa erfarenheter medför att eleven inte vågar pröva på nytt
- Att eleven är i en situation där kränkningar mot utsatta elever gynnar elevens egen position i klassen genom ökad status

Låg status som barn – sämre hälsa som vuxen

Dessa barn löper:

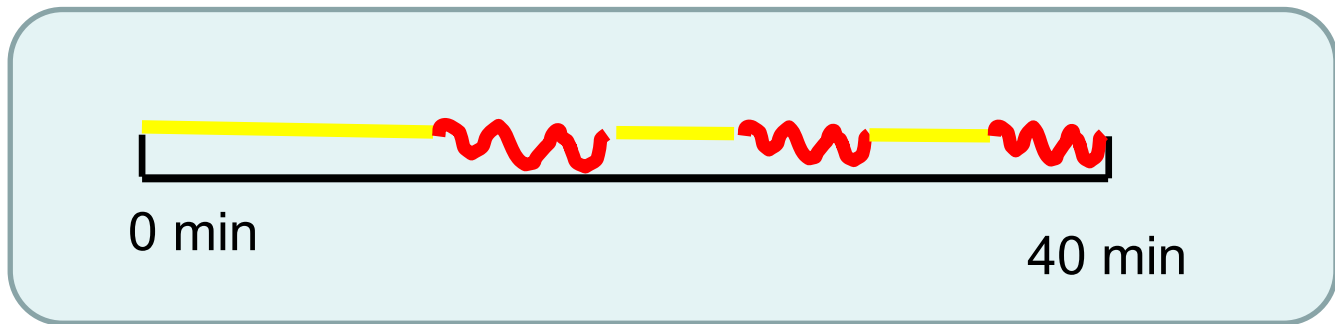
- 5-9 ggr högre risk att drabbas av hjärt- kärlsjukdomar.
- 3-4 ggr högre risk att drabbas av diabetes.
- dubbelt så stor risk att drabbas av psykisk ohälsa i form av depression och ångest. (självordsförsök vanligare)
- 3 ggr större risk att drabbas av drog- och alkoholrelaterade problem.

Diskussionsfråga nr. 5

Syftet med denna uppgift är att du som skolpersonal på gymnasiet, ska få en möjlighet att förstå hur utsatta elever i en hierarki är beroende av att vuxna på skolan fullt ut agerar med en samsyn i praktiken vid kränkande handlingar.

Genomför ett kartlägningsarbete av en skolklass utifrån ett vuxenperspektiv. Det kan vara en skolklass du själv arbetat i eller en skolklass du själv gått i. För att genomföra uppgiften ska du använda underlag som rektor tillhandahåller: *Skolklassen som en hierarkisk struktur och Positioneringstrappan*.

Verktyg att mäta elevers arbetsinsats

Tågordning för arbetet efter kartläggning

1. Eventuell träff med Hélène för att få handledning vid analys inför de fortsatta förbättringsinsatserna.
2. Gör en analys på gruppnivå – sammanställ informationen från de individuella trapporna/samtalen på en gemensam trappa (görs av kartläggande personal).
3. Gör en analys på individnivå – skriv ner vad var och en av eleverna behöver förändra vad gäller oönskade/negativa handlingar.
4. Berätta i generella drag för hela klassen vad som framkommit vid kartläggningarna samt hur ni kommer arbeta vidare (se bifogat förslag). Obs! Viktigt att framhålla att vårdnadshavare kommer involveras.
5. Informera vårdnadshavare om ovanstående (föräldramöte eller brevledes). Rektor kan med fördel göra detta för att visa på allvaret (se bifogat förslag).
6. Enskilda samtal med de elever som utgör "kärnan" av den problematik som framkommit. Dokumentera och gör plan för uppföljning (systematik).

Tågordning för arbetet efter kartläggning, forts.

7. Kalla till elevvårdskonferens där elev, vårdnadshavare, pedagog samt gärna rektor deltar. Upprätta handlingsplan/åtgärdsprogram med fokus på att hjälpa eleven (vid behov anlitas tolk). Bestäm tid för uppföljning.
8. Involvera övrig personal i resultat och förbättringsinsatser. Vad ska de "hålla koll på"? Hur ska de återkoppla händelser till er så att eleverna känner att "nu händer det något"? (Hela skolan ansats)
9. Se över den årliga planen.
10. Samtal med grupp eller helklass om skolans plan för arbetet mot kränkande behandling, Skollagen, definitioner och begrepp samt hur man kan "öppna upp" kamratgrupper.
11. Systematisk uppföljning – hitta trygga former där alla elever kan komma till tals och där de kan delge er hur de upplever sin situation i skolan.

Koppla förbättringsarbetet till det systematiska kvalitetsarbetet (årliga planen). Relatera till kap 5 Trygghet och studiero (Skollagen) samt kap 6 Åtgärder mot kränkande behandling (Skollagen).

Doktorsavhandling

Utsatta elevers maktlöshet
En studie om elevers sociala samvaro
som förbättringsarbete i åk 8-9

HÉLÈNE JENVÉN
Pedagogik

Örebro Studies in Education 55 och Örebro Studies in Educational
Sciences with an Emphasis on Didactics 15 | ÖREBRO 2017

oru.diva-portal.org/smash/get/diva2:1069568/FULLTEXT01.pdf

Tack för att ni lyssnade!

Hélène Jenvén

helene.jenvén@skaraborg.se

Utbildningskonceptet
Trygghet & Studiero

